

Sygn. akt I ACa 177/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2013r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Miastkowska
Sędziowie:	SSA Wincenty Ślawski (spr.) SSA Alicja Myszkowska
Protokolant:	st.sekr.sądowy Jacek Raciborski

po rozpoznaniu w dniu 27 czerwca 2013r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. G. i L. G.**

przeciwko **(...) Spółce Akcyjnej w W.**

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 30 listopada 2012r. sygn. akt I C 38/12

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz J. G. i L. G. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne.**

I A Ca 177/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 30 listopada 2012 roku w sprawie z powództwa J. G. i L. G. przeciwko (...) S.A. w W. o zapłatę, Sąd Okręgowy w Kaliszu zasądził od pozwanego (...) S.A. w W. na rzecz powoda J. G. kwotę 50.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 listopada 2012r. do dnia zapłaty, zasądził od pozwanego (...) S.A. w W. na rzecz powódki L. G. kwotę 50.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 listopada 2012r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałym zakresie, nakazał pobrać od pozwanego (...) S.A. w W. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Kaliszu kwotę 5.000zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych, nie obciążył powodów kosztami

sądowymi w części oddalającej powództwo poza opłatami przez nich poniesionymi oraz zniósł wzajemnie między stronami koszty zastępstwa procesowego.

Powyższy wyrok zapadł na podstawie poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne, a z których wynika, że w dniu 21 marca 2009 r. w K. na skrzyżowaniu Al. (...) z ul. (...) umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, że poruszał się z prędkością przekraczającą administracyjnie dopuszczalną i niebezpieczną w zaistniałych warunkach drogowych oraz nieumyślnie nie zachowując szczególnej ostrożności przy zbliżaniu się do przejścia dla pieszych i wykonując błędny manewr zmiany pasa ruchu w wyniku czego potrafił przekraczających ulicę na przejściu dla pieszych A. S. (1), S. S. (1) oraz znajdujące się w wózkach dziecięcych ich córkę M. S. lat 2 i syna S. w wieku 1 roku, przy czym w wyniku odniesionych obrażeń w postaci krwotoku wewnętrznego spowodowanego rozerwaniem aorty piersiowej A. S. (1) zmarła na miejscu zdarzenia, zaś S. S. (1) doznał obrażeń ciała w postaci złamania gałęzi kulszowej prawej, otarć naskórka nad talerzem kości prawej, które spowodowały naruszenia czynności narządów ciała na czas powyżej 7 dni. Wyrokiem z dnia 4 stycznia 2010 r. w sprawie o sygn. akt 11 K 132/09 Sądu Rejonowego w Kaliszu zmienionym wyrokiem Sądu Okręgowego w Kaliszu z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie IV Ka 152/10 A. S. (2) został uznany za winnego popełnienia przestępstwa z art. 177 § 1 i 2 k.k. i wymierzono mu karę 2 lat pozbawienia wolności, orzeczono zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w ruchu lądowym na okres 6 lat, nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego S. S. (1) w kwocie 10.000 zł oraz obowiązek naprawienia szkody na rzecz M. S. i S. S. (3) w kwocie po 15.000 zł.

Sprawca wypadku A. S. (3) w dacie zdarzenia miał ubezpieczony samochód w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (OC) u pozwanej (...).S.A. w W. na podstawie polisy ubezpieczeniowej. W wyniku przeprowadzonego postępowania likwidacyjnego pozwana przyznała każdemu z powodów po 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia za "śmierć osoby bliskiej. Pozwana odmówiła powodom przyznania odszkodowania z tytułu pogorszenia ich sytuacji życiowej na podstawie art. 446 § 3 k.c. z powodu nie wykazania znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w związku ze śmiercią ich córki.

Poszkodowana A. S. (1) w dniu zdarzenia miała 34 lata, była mężatką i matką dwójki małoletnich dzieci - córki lat 2 i syna 1 rok. Razem z rodziną mieszkała w swoim mieszkaniu, które kupiła 9 listopada 2000 r. W mieszkaniu tym zamieszkała po wyjściu za mąż w 2005 r. A. S. (1) była młodszą córką powodów. Powodowie mają syna P. G. w wieku 40 lat. A. S. (1) do wyjścia za mąż w 2005r. mieszkała z powodami, prowadzili wspólne gospodarstwo domowe. Powodowie mieli bardzo dobre relacje z córką, współżycie ich układało się dobrze, wspólnie spędzali czas. Powoda z córką łączyło wiele pasji, czytali książki tych samych autorów, wspólnie oglądali filmy, prowadzili dyskusje o przeczytanych książkach, o obejrzanych filmach, chodzili na imprezy kulturalne, wspólnie gotowali. Córka pomagała powodowi w czasie choroby, odwiedzała go w szpitalu, zawsze mógł liczyć na jej pomoc. Także powód pomagał córce w prowadzeniu gabinetu kosmetycznego, pobrał kredyt, aby pomóc jej w urzędzeniu gabinetu. Podobne relacje z córką miała powódka. Pozostawały w relacjach nie tylko jak matka z córką, ale jak przyjaciółki, miały do siebie zaufanie, zwierzały się sobie, wspólnie chodziły na zakupy, do fryzjera, doradzały sobie. Córka zapewniała powódce pomoc i opiekę w chorobie, odwiedzała ją w szpitalu. Powódka pomagała córce w prowadzeniu gabinetu kosmetycznego. Relacje powodów z córką nie uległy zmianie po jej wyjściu za mąż. Córka nadal utrzymywała z powodami częsty kontakt, odwiedzała ich, spotykali się na wspólnych niedzielnych obiadach, pomagali sobie w różnych sprawach. Powodowie nadal pomagali córce w prowadzeniu gabinetu kosmetycznego, opiekowali się wnukami. A. była miłą, życzliwą osobą. Córka nadal zapewniała powodom pomoc i opiekę w czasie choroby z uwagi na wykształcenie pielęgniarskie. Powód już w 2006r. chorował na napadowe migotanie przedsionków, nadciśnienie tętnicze, hipertrójglicerydemię i był otyły. Od 8 stycznia 2008r. jest niepełnosprawny, a stopień niepełnosprawności umiarkowanej ustalono od dnia 6 maja 2011r. Powódka problemy zdrowotne ma od 1983r. U powódki rozpoznano kamice dróg żółciowych, kamienie usunięto. Śmierć córki była dla powodów poważnym ciosem. Powodowie byli pod opieką psychologów, brali leki uspokajające. W 2011r. lekarze odstawili powodom leki uspakajające. Powodom brakuje obecności córki i emocjonalnego związku z nią. Syn stron stara się zapewnić pomoc w chorobie powodów, ale nie ma wykształcenia medycznego, więc nie jest w stanie w pełni zastąpić zmarłą siostrę. Powodowie nie mają takiej więzi z synem, żeby mogli się mu zwierzać. Ponadto syn powodów często wyjeżdża w związku z wykonywaniem pracy,

a córka pracowała w K.. Powód od 20 lat jest na emeryturze. Po śmierci córki stan zdrowia powoda pogorszył się na skutek ciągłego stresu. W 2011r. u powoda rozpoznano utrwalone migotanie przedsionków, nadciśnienie tętnicze II, kardiomiopatię nadciśnieniową oraz umiarkowaną niedomykalność zastawki aortalnej i ujść żylnych. Powodowi wszczepiono rozrusznik.

Po śmierci córki stan zdrowia powódki pogorszył się. Powódka po śmierci córki zażywała następujące leki przeciwnerwicowe: A., B. oraz P.. Na skutek powyższych leków stan zdrowia powódki pogorszył się. Powódka ma zaburzenia odczuwania głodu. U powódki rozpoznano zapalenie dróg żółciowych, toksyczne uszkodzenie wątroby i stan po cholecystektomii. Powódce wykonano zabieg (...) poszerzenia przewodów żółciowych i usunięcia złożeń lub mułu blokujących odpływ żółci z wątroby. Powódka w 2011r. zlikwidowała prowadzony gabinet kosmetyczny.

Powodowie nadal przeżywają śmierć córki, codziennie jeżdżą na jej grób. Powodowie odwiedzają D. A. tylko wówczas, gdy nie ma innych gości, gdyż nie są gotowi na uczestnictwo w uroczystościach. Powódka na wspomnienie o córce zawsze płacze.

Po śmierci córki powodowie przez pół roku przejęli opiekę nad wnukami, kiedy zięć był w szpitalu, a następnie był unieruchomiony. Później doszło do konfliktu między powodami a zięciem S. S. (1) o wnuki, kiedy on poznał inną kobietę. Powodowie sądownie uregulowali kontakty z wnukami, a obecnie S. S. (1) zezwala powodom na częstszy kontakt z wnukami.

Powód jest emerytem Służby Więziennej, który otrzymuje świadczenie w kwocie 2.688,69 zł brutto (2.217,71 zł netto) miesięcznie. Ponadto pracuje jako portier osiągając minimalne wynagrodzenie.

Powódka jest emerytką, osiąga dochody w kwocie 1.049,92 zł brutto (631,95 zł netto) miesięcznie.

W świetle powyższych ustaleń, Sąd Okręgowy na podstawie art 446 §4 k.c. w związku z art 446 §1 k.c. stwierdził, że dochodzone przez powoda i powódkę kwoty 90.000 zł z tytułu zadośćuczynienia za doznaną przez nich krzywdę z tytułu śmierci ich córki są kwotami wygórowanymi i uznał, że odpowiednia do doznanych przez nich do tej pory oraz będących w przyszłości cierpień psychicznych jest kwota po 60.000 zł, a po uwzględnieniu wypłaconych już kwot po 10.000 zł - kwoty po 50.000 zł. W pozostałym zakresie Sąd oddalił powództwo powodów. W przedmiocie daty zasądzenia odsetek ustawowych od przyznanych kwot Sąd I instancji orzekł na podstawie art 481 k.c. uznając deklaratoryjny charakter wydanego orzeczenia.

W ocenie Sądu Okręgowego, przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego ma na celu zrekompensowanie krzywdy za naruszenie prawa do życia w rodzinie i bólu spowodowanego utratą najbliższej osoby. Ustalenie wysokości zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c. winno nastąpić według kryteriów branych pod uwagę przy zasądzeniu zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych. Zmarła była dla powodów córką, z którą spędzili większość jej życia i z którą pozostawali w bardzo bliskiej więzi emocjonalnej z uwagi na wspólne pasje powoda z córką, zwierzenie się córce przez powódkę i wspólne zakupy, a także poprzez pomoc powodów w prowadzeniu gabinetu kosmetycznego, opiekę powodów nad wnukami i pomocą córki wobec powodów oraz wspólne niedzielne obiady. Z uwagi na powyższe nie ulega najmniejszej wątpliwości, że powodowie doznali z tytułu przedwczesnej jej śmierci olbrzymich cierpień psychicznych, przejawiających się między innymi płaczem, smutkiem, przygnębieniem, poczuciem lęku, małomównością, brakiem ochoty do wychodzenia z domu, izolowaniem się od przyjaciół, spadkiem aktywności życiowej, niechęcią uczestniczenia w uroczystościach i odczuwanym w związku z nimi bólem psychicznym, a także pogorszeniem stanu zdrowia na skutek ciągłego stresu związanego z brakiem pogodzenia się ze śmiercią córki. Nadto, z uwagi na młody wiek zmarłej córki jej śmierć jest szczególnie bolesna dla rodziców, a dodatkowy dyskomfort powoduje świadomość, że dzieci zmarłej w wieku 2 lat i 1 roku muszą wychowywać się bez matki. Istotne również jest to, że powodowie są w wieku emerytalnym i liczyli na fachową opiekę córki w przyszłości, z uwagi na jej wykształcenie medyczne oraz obecność córki w K. z uwagi na pracę i miejsce zamieszkania w K..

O kosztach procesu Sąd Okręgowy rozstrzygnął na podstawie art. 100 k.p.c. stosując zasadę stosunkowego rozliczenia kosztów. Powodowie wygrali sprawę w 55,55 %, więc w takim zakresie pozwana powinna ponieść koszty procesu. W

pozostałym zakresie na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd I instancji nie obciążył powodów pozostałą częścią obciążających ich kosztów sądowych, gdyż w sytuacji majątkowej i zdrowotnej powodów brak jest podstaw do odmiennej oceny niż w chwili orzekania o zwolnieniu od kosztów sądowych. Sąd I instancji zniósł między stronami koszty zastępstwa procesowego, gdyż każdy z pełnomocników działał w dwóch połączonych do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawach.

Strona pozwana zaskarżyła powyższy wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu apelacją w części tj. w zakresie punktu 1 (ponad kwotę 15.000zł) i w zakresie punktu 2 (ponad kwotę 15.000zł) oraz w zakresie punktu 4 i 6 zarzucając:

a) **naruszenie przepisów prawa procesowego** mające istotny wpływ na wynik sprawy, a to:

- **art. 232 KPC** poprzez przyjęcie, iż powodowie udowodnili zakres krzywdy uzasadniającej przyjęcie wysokości odpowiedniego zadośćuczynienia w kwocie po 60.000,00 zł dla każdego z nich, a w szczególności, iż śmierć A. S. (1) doprowadziła do pogorszenia ich stanu zdrowia, podczas gdy nie wykazali oni, by zdiagnozowane u nich choroby oraz ich rozwój pozostawał w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym ze śmiercią córki,
- **art. 233 § 1 KPC** poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i dokonanie dowolnej oceny materiału dowodowego, skutkującego niewłaściwym określeniem stanu faktycznego, zwłaszcza poprzez przyjęcie, że powodowie wykazali zasadność dochodzonego roszczenia w zakresie zasądzonych im kwot oraz że śmierć córki doprowadziła do pogorszenia ich stanu zdrowia, podczas gdy nie wykazali oni, by zdiagnozowane u nich choroby oraz ich rozwój pozostawał w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym ze śmiercią córki,

b) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

- **art. 6 k.c.**, poprzez przyjęcie, iż powodowie udowodnili zakres szkody uzasadniającej przyjęcie wysokości odpowiedniego zadośćuczynienia w kwocie po 60.000,00 zł dla każdego z nich, a w szczególności, iż śmierć A. S. (1) doprowadziła do pogorszenia ich stanu zdrowia, podczas gdy nie wykazali oni, by zdiagnozowane u nich choroby oraz ich rozwój pozostawał w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym ze śmiercią córki,
- **art. 446 § 4 k.c. w związku z art. 446 § 1 k.c.** poprzez ich niewłaściwą wykładnię i przyznanie powodom zadośćuczynienia za krzywdę w wysokości niewspółmiernej w stosunku do rozmiaru krzywdy jaka mogła powstać wskutek śmierci córki.

W apelacji pozwany wniósł o:

1. zmianę wyroku w tej części poprzez:

- w zakresie punktu 1 - zasądzenie na rzecz powoda J. G. kwoty 15.000,00 zł,

- w zakresie punktu 2 - zasądzenia na rzecz powódki L. G. kwoty 15.000,00 zł,

- oddalenie powództw powodów w pozostałym zakresie,

- w zakresie pkt 4 i 5 - ponowne orzeczenie o kosztach postępowania poprzez stosunkowe obciążenie strony pozwanej kosztami postępowania przed Sądem I instancji proporcjonalnie do wysokości zasądzonych kwot, w oparciu o przedłożony w toku postępowania przed Sądem I instancji spis kosztów,

2. zasądzenie od każdego z powodów na rzecz strony pozwanej zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację pełnomocnik strony powodowej wniósł o:

1. oddalenie apelacji w całości,

2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów zwrotu kosztów postępowania wywołanego wniesieniem apelacji, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego nie jest zasadna.

Sąd Okręgowy poczynił ustalenia faktyczne w oparciu o zaoferowane przez strony dowody, których ocena nie wykraczała poza granice określone przepisem art. 233 k.p.c. Sąd pierwszej instancji nie dopuścił się sprzeczności ustaleń z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, błędów logicznych czy pominięć określonych dowodów. Wbrew pogładowi skarżącego przyznanego zadośćuczynienia dla każdego z rodziców na skutek krzywdy wyrządzonej przez sprawcę wypadku nie sposób uznać za rażąco wygórowanego. Tylko taki zarzut gdyby okazał się zasadny mógłby odnieść zamierzony skutek. Przepis art. 446 § 4 k.c. bowiem nie określa kryteriów do przyznania pośrednio poszkodowanym odpowiedniego zadośćuczynienia. Ocena ta postawiona została Sądowi, którego rzeczą jest ustalenie w oparciu o zobiektywizowane przesłanki rozmiarów krzywdy spowodowanej śmiercią osoby najbliższej. Krzywda ta ma charakter swoisty w tym sensie, że kryteria wypracowane na użytek stosowania art. 448 k.c. , czy 445 § 1 k.c. mogą być zastosowane tylko odpowiednio. W obu wskazanych wypadkach chodzi bowiem o kompensatę, co do zasady krzywdy bezpośrednio poszkodowanym podczas, gdy zakres podmiotowy art. 446 § 4 k.c. ograniczony jest do najbliższych członków rodziny zmarłego. Krzywda wskazanych osób obejmuje przeżycia i ból związany z nagłą, tragiczną i nieoczekiwaną śmiercią osoby im najbliższej, utratę więzi rodzinnych na całe dalsze życie, utratę przeżyć związanych z rodzicielstwem, a także przeżyć o egzystencjalnym charakterze. Następstwa, które wywołały szkodę majątkową na skutek ograniczenia aktywności życiowej czy zawodowej spowodowanej stanem zdrowia psychicznego i fizycznego podlegają – kompensacie w oparciu o przepis art. 446 § 3 k.c., aczkolwiek nie mogą być pominięte przy ocenie rozmiarów krzywdy, nawet wówczas gdy do powstania szkody nie doszło. Wprawdzie powodowie mają syna liczącego 40 lat, lecz to zmarła ich córka z nimi zamieszkiwała i prowadziła wspólne gospodarstwo domowe do czasu wyjścia za mąż. Na skutek jej śmierci rozpadły się istniejące więzi rodzinne. Wyłomu tego nie wypełni rodzina mieszkającego od dawna osobno syna. Nie można akceptować sposobu rozumowania skarżącego sprowadzającego się do tego, że w przypadku śmierci dziecka z wieloosobowej rodziny zadośćuczynienie winno być ledwie symboliczne jako że pozostałe dzieci kompensują negatywne przeżycia związane ze śmiercią jednego z nich. Śmierć dziecka powoduje traumę dla rodziców o szczególnym charakterze, której nie umniejsza posiadanie innego jeszcze potomstwa. Co najwyżej inaczej można oceniać i postrzegać wówczas zerwanie więzi rodzinnych czy realizację celów życiowych. To córka pomagała ojcu w czasie jego choroby, odwiedzała go w szpitalu, a powód pomagał jej w urządzaniu gabinetu. Podobnie bliskie relacje łączyły A. S. (1) z matką.

Wbrew zarzutom skarżącego Sąd Okręgowy nie przyznał powodom zadośćuczynienia także w związku z ich schorzeniami samoistnymi nie pozostającymi w związku przyczynowym ze śmiercią córki. Jednak nałożenie się negatywnych przeżyć na skutek tegoż zdarzenia na występujące dolegliwości powoduje inne postrzeganie krzywdy. U człowieka w pełni zdrowego ból związany ze śmiercią najbliższego członka rodziny w miarę upływu czasu stopniowo ulega umniejszeniu. Tymczasem dla powodów śmierć córki była poważnym ciosem. Oboje pozostawali pod opieką psychologiczną, brali leki uspokajające. Na skutek ciągłego stresu stan zdrowia powodów uległ istotnemu pogorszeniu. Po śmierci córki oboje wymagali interwencji chirurgicznej. Skarżący nie przedstawił dowodów przeciwnych, które mogłyby ustalenia Sądu Okręgowego skutecznie podważyć.

W tym stanie rzeczy przyznana przez skarżącego kwota zadośćuczynienia po 10.000 złotych, czy uznawana w apelacji dalsza kwota po 15.000 zł nie kompensuje ustalonych in casu rozmiarów krzywdy powodów.

Nawet gdyby powodowie nie mieli stałych dolegliwości zdrowotnych wcześniej rzeczona kwota nie spełnia celów zadośćuczynienia, które musi mieć wymierny, ekonomiczny skutek.

To nie występujące u powodów dolegliwości zdrowotne stanowią źródło dochodzonego roszczenia, lecz ból i cierpienia spowodowane śmiercią ich córki, które Sąd Okręgowy precyzyjnie ustalił.

Pomoc udzielona powodom przez syna ogranicza rozmiary ich szkody, a nie rzeczony wyżej krzywdy. Nie wypełnia też wyłomu w postaci zerwania istotnych więzi rodzinnej z córką. Mimo wieku i stanu zdrowia zmuszeni byli przejąć okresowo opiekę nad wnukami, którzy utracili na całe życie matki.

Nieporozumienia rodzinne z zięciem miały li tylko incydentalny charakter i istotnie nie pozostawały w bezpośrednim związku przyczynowym z wypadkiem. Nie ma to jednak wpływu dla ustalenia rozmiarów tych niemajątkowych następstw zdarzenia, które precyzyjnie ustalił Sąd pierwszej instancji. W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 k.p.c. oddalił apelację uznając ją za niezasadną. W konsekwencji pozwanego obciąża obowiązek zwrotu powodom kosztów celowej obrony w postępowaniu apelacyjnym po myśli art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny uwzględnił, że zakres zaskarżenia w odniesieniu do obojga powodów był tożsamy, co w związku z tożsamym źródłem dochodzonych roszczeń nie pomnażało nakładu pracy pełnomocnika.